

RUSZIN VILÁG

РУСИНСЬКИЙ СВІТ

VI. évfolyam 60. szám, november 2008 рікник VI. число 60, новембер

Eperjesi görög katolikus Egyházmegye

Az eperjesi görög katolikus püspökség 1816-ban alakult a Munkácsi Egyházmegye 187 paróchiájából. A püspökségből később 8 paróchiát az 1912-ben alapított Hajdúdorogi görög katolikus Egyházmegyéhez csatoltak. Az 1920-ban megállapított határok szerint az eperjesi egyházmegye 162 plébániájával Csehszlovákiához került, s csak 21 maradt a trianoni Magyarország határain belül. A 21 paróchia a Miskolci Apostoli Kormányzóság joghatósága alá tartozik.

1944-ben az eperjesi egyházmegye területe is szovjet megszállás alá került. A Kreml célja az volt, hogy az általa ellenőrzött és irányított pravoszláv egyház erőszakos kiterjesztésével a saját politikai befolyását megerősítse, nyugatabbra tolja. Ezért vált számára szükségessé a szorosan Rómához kötődő munkácsi és eperjesi görög katolikus egyházmegyék felszámolása és beolvastása az ortodoxiába.

1950-ben az eperjesi egyházmegyében mintegy 250 ezer görög katolikus hívőt számláltak 241 plébániával, s hozzávetőlegesen 300 pappal. Az egyházmegye papjainak döntő többsége azonban – a munkácsihoz hasonlóan – elutasította az ortodoxiához való csatlakozást. Közülük ezért 72 papot bebörtönöztek, a többieket lakhelyüktől ezer kilométer távolságra deportálták és kényszermunkára kötelezték. Régi szolgálati helyükre visszatérni, oda levelet írni tilos volt.

1950. április 28.-án Eperjesen a Fekete Sas szállóban demonstratív nagygyűlést hívtak össze. Ennek résztvevői főként civilben öltözött NKVD-s tisztek, párttagok, titkosrendőrök, pravoszláv pópák voltak. Csupán néhány odakényszerített, vagy renegát, görög katolikus pap jelent meg a helyiségben... A hátborzongató komédiát a Feltámadt Jézus kezdetű egyházi énekkel indították. Binitzki elvtárs, az orto-

doxiához való visszatérés központi bizottságának elnöke ezután kijelentette: „Ma, itt Eperjesen tanúi vagyunk az utolsó görög katolikus egyházmegye megszűnésének.” Egy felbérelt (vagy megfélemlített) görög katolikus pap hangosan felkiáltott: „Le Rómával! Le Vatikánnal! Le a háborús uszítókkal!”

A színjáték végén a gyűlésről, amely közben szinodussá nyilvánította magát, küldöttséget menesztettek Gajdics püspökhöz és a székesegyház kulcsainak átadására kényszerítették. Amikor a főpásztor vonakodott eleget tenni kívánságuknak, rendőrt hívtak és a püspököt letartóztatták. Ezalatt a felheccelt tömeg benyomult a katedrálisba és a Rómától való elszakadást éltette. Az esemény kapcsán a moszkvai pátriárka lapja később 4000 tüntetőről, köztük 820 hívőről és 100 papról tudósított. Valójában csak Kelet-Szlovákia titkosrendőrsége, a kommunista párttagság és a szovjet NKVD rendezte forgatókönyvszerűen az eseményeket.

Gajdics püspök letartóztatása után néhány napra letartóztatták Hopkó Bazil segédpüspököt is. Az eperjesi egyházmegyében erre a sorsra jutott minden görög katolikus pap, aki nyíltan kétségbe merte vonni ennek a „szinodusnak” jogszerűségét és visszautasította az úgynevezett „újraegyesülést” a pravoszláv egyházzal.

Az 1968-as „prágai tavasz” idején a törvénytelenül felszámolt görög katolikus egyházat visszahelyezték jogaiba. A 18-év óta száműzetésben hányódó lelkészek közül az életben maradtak hazajöhettek híveikhez és folytathatták papi hivatásukat. Moszkva tervei végleg az 1990-es fordulat után, remélhetőleg örökre, megghiúsultak. A görög katolikusok mérhetetlen szenvedései, rendíthetetlen hűségük és áldozatvállalásuk nem volt hiábavaló.

Eperjes. Híres iskolaváros.

Gojdics Péter Pál megyéspüspök, Eperjes

Pillerpeklén született 1888. július 17.-én – Lipótvár 1960. július 17.

Prágában és Budapesten tanult teológiát. 1927-től megyés főpásztor. A háború éveiben számos faji üldözöttnek nyújtott menedéket. 1950. április 28.-án tartóztatták le.

1951. január 10-15-ig állt a bíróság előtt. A Szovjetunió elleni kémkedéssel, hazaárulással vádolták. A nyolc hónapig elhúzódó vizsgálati fogság alatt gumibottal verték, ujjait présszel szorították, majd csábítással igyekeztek rávenni arra, hogy térjen át a pravoszláv hitre. Egész Csehszlovákia felett álló püspökséget ígértek neki. A főpásztor rendíthetetlenül állta a kínzásokat és minden ajánlatot visszautasított. Életfogytig tartó fegyházra ítélték. Társai a vádlottak padján: Vojtassák János szepesi püspök (25 évre ítélve) és Buzalka Mihály nagyszombati segédpüspök (életfogytiglanra ítélve). Gojdics püspök Illaván és Lipótváron töltötte büntetését. A börtönben a türelem és a jóság példaképe volt mind fogolytársai, mind őrzői előtt. Nemdohányzó lévén nemcsak átadta cigaretta adagját, de dohányos társai számára felszedte a börtönőrök által eldobott cigarettavégeket. Az örök olykor szándékosan Gojdics püspök jelenlétében dobták el a csikket, hogy nevetgélhessenek, amint a főpásztor hajlong, hogy felszedje.

A börtönben halt meg tüdőrákban. Fejfájára neve helyett csak a 681-es számot írták. Hamvait az 1968-as „prágai tavasz” idején helyezték el az eperjesi székesegyházban. Ez idő tájt szökött nyugatra egy titkosrendőr azok közül, akik részt vettek a főpásztor vallatásában. A tiszt elmondta, hogy a püspököt egy alkalommal oly módon kínozták, hogy fémlemezre állították és a lemezre villanyáramot bocsátottak. Az imáiba mélyedt püspöknek azonban a legmagasabb feszültségnél sem történt semmi baja. Amikor a vallató tiszt ellenőrizni akarta a szerkezetet, őt az áram azonnal földhöz csapta és kis híján szörnyethalt.

Forrásanyag:

Hetényi Varga Károly: Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában.

Az arany szívű ember

Gojdics Péter Pál görög katolikus vértanú püspök neve mára ismert világszerte.

Gojdics volt az első szlovákiai ruszin püspök, akit boldoggá avattak 2001. november 4.-én Rómában, nemsokkal Romzsa Tódor püspök után (akit 2001. júniusában avattak boldoggá). Arany szívű embernek nevezte őt mindenki, életét áldozta az emberekért, a görög katolicizmusért. Választania kellett: elfogadja a felkínált pravoszláv püspökséget vagy börtönbe megy. Gojdics püspök választott: Rómához való hűségét megtartotta. Lipótvári börtönben 10-évig raboskodott, itt is halt meg, születésének emléknapján 1960. július 17.-én.

Gojdics Péter Pál 1888. július 17.-én született Kelet-Szlovákiában, Pillerpeklén. Gojdics István görög katolikus pap és Gerberiovoj Anna gyermekeként Péter Pál keresztnévet kapta. A keresztyén vallás hagyományait követte, erkölcsi szerint nevelkedett. Iskoláit: Bártfán, Cigelen és Eperjesen végezte. 1901.-ben fejezte be gimnáziumi tanulmányait. Középiskolai tanulmányai befejezése után érezte meg először, hogy Isten szolgálja szeretne lenni, ily módon Eperjesen és Budapesten végezte teológiai tanulmányait, amelyet 1911-ben fejezett be. Pappá szentelése 1911. augusztus 27.-én történt. Valij János püspök szentelte pappá az

Eperjesi Székesegyházban. Ezután Cigelen teljesített papi szolgálatot, ahol többek között létrehozta a Jézus Szíve Egyesületet. Tanári hivatása kiterjedt a szomszéd településekre is, majd Eperjesre hívták, ahol egyidejűleg a városi görög katolikus iskolában is tanított. Itt létrehozta az Eucharisztikus Szövetséget, amely közösségben a fiatalok hitéletüket gyakorolhatták. 1919-ben a püspöki kancellárium igazgatója lett. 1923. január 17.-én belépett a munkácsi monostor Nagy Szent László rendjébe és szerzetesként püspöki feladatot is vállalt. 1926-ban Eperjesen apostoli kancelláriai munkát végez. 1927. március 25.-én Gojdics Péter Pált Rómában püspöké szentelik. XI. Pius Pápa is fogadja az új püspököt és egy arany kereszttel ajándékozza meg. Apostoli szolgálatát Gojdics püspök a következőképpen fogalmazta meg: „Isten segítségével szeretnék az árvák atyja lenni, a szenvedők és a nélkülözők segítője.” Életvitelével bizonyította az esküjéhez való hűségét. Az emberekkel való kapcsolataért, figyelmes, kedves, jóindulatú, segítőkész magatartásáért kapta az „arany szívű ember” megnevezést. Gojdics püspök, Eperjesen szolgálati ideje alatt kollégiumokat, gyermek-intézményeket alapított, figyelmét a fiatalok nevelésére és életkörülményeinek javítására koncentrált. Csehország és

Morvaország görög katolikus hitéletét erősítette, a keleti szertartást népszerűsítette. 1946. februárjától nevezték ki az összes keleti szertartású katolikusok adminisztrátorává. Gojdics Péter Pál sokoldalú tevékenységet folytatott. A normalizált ruszin nyelvű oktatásért küzdött. Püspökségének területén mindenhol bevezették a keresztény hitoktatást. A görög katolikus templomok körzetében több-lépcsős iskolarendszer hálózatot építettek ki: népiskolákat, középiskolákat, görög katolikus teológiai szemináriumokat, és ruszin nyelvű görög katolikus tanítóképzőket. 1936-ban hozták létre a görög katolikus reál-gimnáziumot. Gojdics püspök igen sokat tett a ruszin nyelv elfogadtatásáért. Ez volt az az időszak, amikor a ruszinok írásbelisége kifejlődött, általánossá vált. A püspökségi iskolákban a normalizált ruszin nyelven folytatódott az oktatás. Gojdics püspök már 1930-ban kéréssel fordult a Pozsonyi Oktatási Minisztériumhoz, hogy engedélyezzék a „kárpátaljai ruszin nyelv” használatát. Mivel a Csehszlovák Köztársaságban a ruszin nyelv fogalmát nem definiálták pontosan, ezért a prágai Oktatási Minisztériumba is levelet küldött, sőt kérését Masaryk elnökhöz is eljuttatta 1932. március 14.-én. Ruszin nyelvoktatási kérelmét 1934. június 26.-án megismételte. E cselekedetét is a hazafiasság szelleme vezérelte. A ruszin népnyelv bevezetése mellett nem kívánta háttérbe szorítani az orosz és ukrán nyelvet, ennek ellenére erőfeszítései a normalizált nemzeti nyelv használatára nem mindig értek teljesen célba. Bárhogyan történt is, ez volt az az időszak az 1932-33-as év, amikor a ruszin nyelvű iskolai oktatás, a kárpátaljai népnyelven elérte csúcspontját. Ezekben az években élte reneszánszát az a folyamat, amelyet a püspök támogatásával, a szlovák és a cseh nyelvet a kárpátaljai ruszin népnyelv váltotta fel. Ez a jelenség főként Kelet-Szlovákia területén volt tapasztalható. Gojdics püspök apostoli kancelláriája ebben az időben fejtette ki legnagyobb hatását. A püspök szellemi és lelki szolgálatának hatására erőteljes kulturális felemelkedés és mély hitélet jellemzi az egész püspökségi területet és Észak-kelet Szlovákiát, valamint Csehország legszegényebb, ruszinok lakta vidékét. Ez a kulturális aktivitás azért is jelentős, mert hatással volt a világiakra is. A püspökség kiadói tevékenysége is szorosan összefüggött az ismeretterjesztő munkával. Az irodalomnak, a kiadói tevékenységnek is több irányzata akadt. Többek között

Eperjesi templom

1924-től- 1939-ig támogatták a püspökség nem hivatalos lapját, a „Russzkoje Slovo”-t. A Russzkoje Slovo megjelenésének 10.évfordulóján Gojdics püspöki nyilatkozatában kifejtette: „Kívánom, hogy a katolikus hiten kívül a Russzkoje Slovo további 10-éven keresztül szolgálja a hazát és a kárpátaljai ruszin népet!” Azt kívánta, hogy katolikus hitben szolgálja a ruszinok célkitűzéseit, s azon a nyelven, amelyet ők a legjobban értenek, érzékelnek, szeretnek és amelyen beszélnek. „Ruszin vagyok, nem pedig ukrán, nem is orosz”- nyilatkozta magáról Gojdics Péter Pál.

Műveltségük, nyelvük, világ-felfogásuk is más. Sikula Vincent, kiváló szlovák író, nem félt leírni, hogy Gojdics püspök ruszin volt. A püspök életéről szóló könyvében, amelyet még boldoggá avatása előtt írt, a „Udri Pastiera” című alkotásában az író rávilágít vallatásának szomorú történetére is.

Gojdics Péter Pál Pillerpeklén született, Lipótváron halt meg, Nemzetisége ruszin, vallása- görög katolikus. Miután a görög katolicizmust likvidálták Csehszlovákiában, őt is letartóztatták. 1951-ben a pozsonyi bíróság, több keleti püspökkel együtt, kényszer-munkára, börtönre ítélték. A

börtön cellában Gojdics püspökkel együtt ült Gopko Vaszilj így emlékezett vissza: „Gojdicsot gyakran büntették magánzárkával, a legalantasabb, legnehezebb munkát adták neki, de ez sem tudta őt sem lelkiileg sem pedig fizikailag megtörni. A legnagyobb szenvedéseinek hatásáról úgy beszélt, mint egy „Istenhez közelítő próbatételről”.

2008. január 27.-én azokat az embereket, akik a II. világháború alatt zsidó vallású embereket menekítettek kitüntették. Pozsonyban volt e neves „Az emberek közötti igazság megteremtése és képviselése” című kitüntetés átadása, e titulus adományozása. Köztük szerepelt Gojdics Péter Pál neve is. Első volt a püspökök között, aki ezt a kitüntető címet kapta, amelyet az Izrael állam adományozott, a nem zsidó vallású embereknek. Különösen jelentős esemény volt a ruszinok számára, amelyet Isten kegyelméből kaptuk, Gojdics Péter Pál püspökünk boldoggá avatás. Ezáltal is erősödött reményünk, hogy a Mindenható Isten kegyelme kísérni fogja a világban szétszórtságban élő ruszinságot

*Dr. Ljavinecz Marianna
fordította: Ortutay Mária*

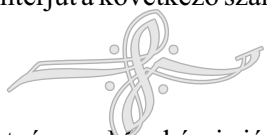

Márton István emlékest

Magas színvonalú zenei élmény, baráti együttlét és a családi meghittség hatványozottan érvényesült Márton István zeneszerző születésének 85.-ik évfordulója alkalmából rendezett zenés irodalmi esten.

A Ruszin Kulturális Egyesület és a Fővárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat a Márton István emlékestet 2008. november 14.-én a budapesti Cseh Kulturális Központban rendezte meg nagy sikerrel. A programban olyan kiváló zenei alkotások szerepeltek részletekben, mint: Zádor D.- Kárpátaljai vázlat, Márton I.-Missa (amelyet évtizedekig elhallgattak), Márton I.- Kuruc táncdallamok és Kárpátaljai divertimento (Bölcsődal, Monti Csárdás átdolgozása), valamint Márton István magyar népdalfeldolgozásai Cser Erzsébet énekművész előadásában.

A zenei est díszvendége volt Márton István özvegye, a 82-évesen is fiatalos, gyönyörűen szép –Katóka néni. Őt hallgatva egyre inkább kiderül a művészet és a hit mélységét átérző, gondolkodó és hivatását soha fel nem adó művész – Márton István és feleségének igazi nagysága. Amikor több mint negyven éve összekötötték nemcsak családi, hanem alkotói zenei életüket, aligha sejthették, mi mindent hoznak az elmúlt mozgalmas évek. (Márton Istvánnéval az interjút a következő számunkban közöljük).

Márton István

Márton István a Munkácsi járásban született tanítói családban. Anyai ágon Márton István távoli rokona Scubert Ferencnek. Édesapja Ferenc, Martina Simon és Tempi Ilona családjából származott, ők Szatmárban éltek. Miután megszerezte a tanári diplomáját, feleségül vette Richter Stefániát és Kárpátaljára költözött, ahová tanári hivatása szólította. Több helyváltoztatás után feleségével Szófia falúba telepedett le, ahol 1923. november 24.-én megszületett fiúgyermekük- István. Ferenc nem volt jó zenész, ő inkább szép énekhanggal és irodalmi tehetséggel (verseket is írt) volt megáldva. Igen jó pedagógus hírében állt. Édesapja korán észlelte fia zenei tehetségét, már 5-éves korában kezdték el vele a zenei foglalkozásokat. Zongorázni tanították először, ez lett később is a kedvenc hangszere. Édesanyja is erősen támogatta ez irányú képzését. A népdalok szeretetét édesanyjától örökölte. Tapasztalva István korai tehetségét, a szülők mindenképpen arra törekedtek, hogy professzionális szakmai képzésben részesítsék. Hamarosan a sors is nekik kedvezett, lehetőség kínálkozott a továbbtanulásra. Munkács vára környékén Palánkon, megüresedett egy ének-tanári hely (státusz), amelynek betöltésére Márton Ferencet kérték fel. A 40-es évek Márton István életében a szakoktatás kemény évei voltak. Különböző hangszereken tanul játszani. A Munkácsi Gimnáziumban töltött tanulói éveiben iskolai zenekart alakított. Leginkább a zeneszerzés foglalkoztatta. Úgy érezte, hogy még hiányos a tudása ezen a téren, ezért alapos önképzésbe fogott: zeneszerzést, hangszerkezelést, zenei irodalmat tanulmányoz felfokozott érdeklődéssel. Tökéletesítette zongora és orgonajáték tudását. A szomszéd fiú Weltmüister harmonikáját kölcsönözve, szinte éjt-nappallá téve tanult rajta játszani. Amikor Budapesten meghírdették a fiatal tehetségek versenyét, Márton benevezett és részt vett a harmonikások csoportjában. A zsűrinek annyira megtetszett e kiváló tehetség felkészültsége, hogy azon nyomban bemutatták Kodály Zoltánnak, aki miután meghallgatta

játékát, levelet írt a Liszt Ferenc Zeneakadémia igazgatójának azzal a kéréssel, hogy Márton Istvánt vegyék fel a zeneteória tagozatra, fiatal korára való tekintet nélkül. Sajnos e szerencsés fordulatra nem került sor, mert a háború megakadályozta.

Amunkácsi Mise

A háború és a háború utáni évek nehéz sorsfordulatot eredményeztek az emberek életében, így Kárpátalján is. Mindenben a hiány és az éhség, a szovjet rezsim első évei, majd évtizedei, az internáltak ezrei, az egyházüldözés, az emberek félelmét fokozta. A sztálini légerekben sínylődött a munkácsi római katolikus templom orgonistája is- Knapp. Munkácson nem zárták be a római katolikus templomot, raktárrá sem alakították át, csupán működését akadályozták. A munkácsiak nagyon vágytak egy orgonistára, választásuk a fiatal Márton Istvánra esett. Saját kedvteléséből kezdett a templomban orgonálni. A templomban fogant meg benne az ötlet, hogy szerezzen egy általa készített Misét. Hozzáfogott a munkához, szinte minden idejét erre fordította. A Mise, nem az első egyházzenei szerzeménye volt, több zenét alkotott a Szent Liturgiát is kísérve, hol improvizálva, hol pedig előkészítve a munkáját. Az egyházzenei alkotásai közül a Mise komolyan és igen színvonalasan lett megalkotva, nagy munkát fektetett bele. A zeneszerzés megtörtént, de szükség volt bemutatni, megtalálni a megfelelő zenészeket, létrehozni egy zenekart. Ez szinte megvalósíthatatlan feladatnak tűnt. Márton mégis hozzáfogott e feladat megoldásához. Abban az időben nyitották meg az ungvári, beregszászi és munkácsi zeneiskolákat. Ungváron Zenei Szakközépiskola is megkezdte munkáját. Nagyon sokan jelentkeztek. A pedagógusok többsége azokból a jól képzett szakemberekből állt, akiknek sikerült a nemzetiségi tisztogatást kikerülni. Velük beszélt meg elgondolását, nagy tervét. Résztvevőket toborzott, Miséjének előadására. A kulcsszavak a következők voltak: „... ilyen még nem játszottatok.” Habár abban az

időben nem adtak elő egyházi zenét. A zenészek kérdezősködtek: „És ki írta a Misét? Márton Pityú?-akkor megyünk!” Mindenki úgy utazott, ahogy tudott, autóbusszon vagy vonaton, a lényeg- Márton hívott, tehát megyünk. A próbák titokban történtek. Pártfunkciósok nem tudtak az előkészületről. 1947.-ben Nagyhéten a Munkácsi Római-katolikus Templomban felhangzott a Mise. Ez szenzáció volt, zenetörténeti bemutató. Egyházi zenét adtak elő felejthetetlen módon! A hívek örömhírről és boldogsággal telítve, a hatóságok pedig felháborodva a Mise azonnali betiltását szorgalmazták. A zenészeket elbocsátással fenyegették meg. Mártont pedig száműzték a hivatalos zenei életből, hogy még egyszer ne legyen kedve hasonló „szenzációkra”. Tudtára adták, hogy ilyen jellegű tevékenységét szovjetellenes akciónak minősítik. A Mise kottáit elkobozták. Arról nem tudott a hatóság, hogy a kézirat piszkoszatát megőrizték, s 50-évig volt elrejtve anyagai között. Mártonnak azt „javasolták”, hogy azonnal hagyjon fel a templomban való orgonálással és a Zeneiskolából is eltávolították. Kenyérkereset céljából helyezkedett el egy munkácsi étteremben egy szalonzenekarban játszott, két bajtársával, szintén kiváló és Munkácson nagyon elismert, de a hatóságok által nem kedvelt zenészekkel- Galambos Gyulával és Ilkanics Ákossal. Későbbiekben, mivel a Zeneiskolában pedagógushiány volt, az iskolaigazgató Spicer I. nagy erőfeszítéssel megszerezte a hatóságok engedélyét, hogy Márton óraadó lehessen. Abban az időben hozta létre a Kultúrházban a városi Szimfonikus Zenekart, amelynek nemcsak alapítója, hanem karmestere lett. Énekkart is vezetett. Megbecsült pedagógus volt, tanítványai nagyon szerették és tisztelték emberségéért, jóindulatáért, segítőkészségéért, az emberekhez való viszonyáért.

1948-ban Márton István Ungvárra költözött, mivel ez a város Kárpátalja zenei központjává vált. Márton már akkor elismert zenész, zeneszerző volt, habár, a kedvezőtlen történelmi körülmények miatt, csupán zenei képesítése volt. Éppen ezért határozta el, hogy felvételizik az Ungvári Zenei Szakközépiskola zongora szakára. Kiváló tanárai voltak: Zádor Dezideri és Lengyel Zsigmond. Sikeresen vizsgázik zongoraszakból, diplomázik és pedagógiai munkát végez Ungváron. Emellett zeneszerzéssel is foglalkozik. Sok figyelmet fordít a népdal feldolgozásokra. Új hangzásokat ad a ruszin daloknak. Népdaloknak, amelyekre igencsak felfigyelt Bartók Béla. Márton igen nagy népszerűsége tesz szert a szakmai körökben. Bartók Béla nyomdokán Márton István megpróbálta azt a fajta komponálást, amely a sajátos ritmusokat helyezi harmóniába, új és új viszonyokba rendezve a népdalfeldolgozást. A ruszin népdalokat külön

kategorizálja, az egyik szerzeményének a „Falusi életképek” címet adja. Az 50-es években Márton már a Kárpátaljai Népi Kórus zenekara számára komponál „Kárpáti etűdök” címmel. Ezt a kórusművet hanglemmezre is felvették 1959-ben Kanadában, GAL vállalat támogatásával, amikor az énekkar ott vendégszerepelt. E felvételnek köszönhetően ma is élvezhetjük ezt a csodálatos előadást, zeneművet. A „Kárpáti etűdök” moszkvai premier bemutatója után, amikor az ukrán amatőr művészetek együtteseit képviselték, a zenei vezetők, tapasztalva Márton tehetségét, felkérték őt a ruszin, magyar, szlovák, román népdalok zenei feldolgozására.

1963-ban Márton Istvánt a Kárpátaljai Megyei Filharmonia vezetésére kérték fel. Elhatározta, hogy egy szimfonikus zenekart alapít, tehetséges kárpátaljai zenészekből. A zeneszerzés rengeteg idejét vette el, épp ezért lemondott a vezetői pozícióról és energiáját a szimfonikus zenekar zenei anyaggal való ellátására koncentrált. Zeneszerzéssel foglalkozott leginkább ezekben az időkben. 1965-ben megkapja az „Érdemes művész” kitüntetést a kárpátaljai zenei kulturális élet fejlesztéséért. Élete folyamán Márton István rengeteg csodálatos zenét komponált. Számtalan remekműve közül egy párat említve: „Hej, hallották-e a

hegyek?”- kórusműve, Tomcsányi M. színműveire írt kísérőzenéje, különböző népdalfeldolgozások, ezek közül- „Esik az eső”, „Andante”- hegedűszóló, zongorajáték „Emlékezés”, kamera zenekar részére és szimfonikus zenekarok részére „Kárpáti rapszódia”, énekkarok zenei kísérete, két filmzenét is írt, a magyar, ruszin, szlovák, román népdalfeldolgozások sokasága, magyar és ruszin költők verseinek megzenésítése és még sorolhatnánk sokáig. Több mint 400 zeneműve született. Sokszínű és sokoldalú tehetségével nemcsak minket, hanem reményünk szerint nemzedékünk sokaságát fogja elkápráztatni. Márton István munkásságát magasan minősítették olyan nagyhírű művészek, mint: Nordgerg Garri, Hacsaturján Áram, Frolov Igor, Kabalyevszkij Dmitrij, Szkorik Miroszláv, Sztankovics Evgenyij (a legutóbbi Márton István tanítványa, kiváló zeneszerző). 1992-ben az Ungvári Rádió magyar adásának adott interjújában Márton István a következőképp fejezte ki saját szakmai hitvallását, „ars poétikáját”: „Az optimizmusom segített végig az utamon. Az életet mindig olyannak vettem, amilyen. A valóságot vállalni kell, alkalmazkodni kell a körülményekhez. Éppen ezért nem kerestem a nagyvárosi élet lehetőségeit, ahol a zenei élet kulcspozícióban van. Elsősorban pedagógusnak nevezném magam, ebből éltem, ez volt a kenyerem. Volt idő, amikor a zeneszerzést is rendelésre csináltam. De akkor is, alkalmazkodva a valósághoz, a

lehetőségekhez, mindezt lelkiismeretesen végeztem, az alkotó művész szempontjából. Olyanok voltunk, mint egy kő alá szorult fű, amely fölött hiába van ott a szorító beton, akkor is megtalálja a saját útját. Lehet, hogy csak a repedésekben találja meg, de a friss nyúlványai akkor is tovább nőnek, fejlődnek. Én mindig szerettem és szeretem ezt a munkát, mert látom az eredményét. A zene nélkülözhetetlen, keressétek akkor is, amikor tumbol a nyomor és az éhezés. Úgy gondolom, hogy a zene megvéd bennünket a mai nyugtalan és kiszámíthatatlan világban, harmóniát és megnyugvást

adva a léleknek.

Feltétlenül szeretném megemlíteni záró gondolatként, hogy Márton Istvánról monográfiát írt egy kiváló zenetörténész Boniszlávszky Tibor. Ezért a nagyszerű munkájáért 1999-ben kitüntetést kapott a Széchenyi István Irodalmi és Művészeti Akadémiától.

*Dr. Ljavinecz Marianna tanulmánya
(Márton István emlékesten hangzott el
2008. november 14.-én)
Fordította: Ortutay Mária*

A Kisvárdai Városi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat Ruszin Napot rendezett

***2008. november 15.-én a kisvárdai Művészetek Házában.
„Mit nekem te zordon Kárpátoknak fenyvesekkel vadregényes tája...”***

A Ruszin Nap-i rendezvényüket kárpátaljai művészek kiállításával kezdték. Az ünnepséghez illő idézetet Petőfi Sándor „Az alföld” c. verséből kölcsönözték, bizonyítva az ellenkezőjét, hogy igen, Petőfi alföldi ember volt, de az ünneplők, többségében Kárpátaljáról elszármazottak, nem így gondolkodnak. Nekik sokat jelent e vadregényes táj!

A kiállított képek: Dankó Albert, a közösség oszlopos tagja, dr. Kopkora Attila, Hajdú László, Soltész Péter, Igor Lucenko, Jurij Selevicky munkái. Van közöttük magyar, ruszin és ukrán művész is, szűkebb hazájukat, Kárpátalját ez jellemzi. Mindannyiuk munkájából kisugárzik Kárpátalja szeretete és az is tapasztalható, hogy sokat tanultak nagy elődeiktől: Erdélyi, Boksay, Manajló, Petky, Soltész, Habda, Szemán stb., Kárpátalja meghatározó művészeitől.

A rendezvény ismeretterjesztő részében S. Benedek András író történész kiváló tanulmányát olvasták fel Hrabár Konstantin kormányzóról, a ruszin egyenjogúság bajnokáról. Számos, eddig nem közölt, újdonságok miatt, mindenképpen szeretnék az egész értékes tanulmány anyagát leközzölni, valamelyik számunkban. A sokszínűen összeállított, színvonalas rendezvényt a Kedyk testvérpár népzenei előadása zárta. A Ruszin Nap ünnepi rendezvényét a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány támogatta, a kiállítást Szeregnyi László szervezte, amiért köszönetüket fejezték ki.

Az alábbiakban közöljük Ortutay Tamásnak, a Kisvárdai Ruszin Kisebbségi Önkormányzat elnökének az ismeretterjesztő programrészben elmondott, Kárpátalját oly lesújtó sorsfordulatához kapcsolódó megemlékezését.

„A sír nincs sehol...”
(Nagy Gáspár verssora)

Ortutay Tamás

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves Barátaim!

Készülődve a mai ünnepi rendezvényünkre, átnéztem e dátumra emlékeztető Kárpátalja történelmi írásait. Az itt jelenlévők többségükben Kárpátalja szülöttei, így tudják, hogy 1944. november 12-16, szűkebb hazánk legszomorúbb napjai voltak, a „háromnapos munka”, a „mályenkij robot” kezdete.

Szomorú évforduló ez. 1944. november 12.-én jelent meg a 4. ukrán front 0036.sz. határozata, melyből idézek: „... egész sor településen német és magyar

hadköteles személyek élnek, akiket ugyanúgy, mint az ellenség katonáit, le kell tartóztatni és hadifogoly táborba kell irányítani... A német és magyar hadköteles személyeket, akik Kárpátontúli Ukrajna felszabadított területén élnek, külön csoportokban, listák szerint, konvoj alatt hadifogoly táborba kell irányítani.” Ennek megfelelően, ugyanaznap jelent meg a beregszászi Városparancsnokság (és a többi város) 2-számú parancsa, amellyel elrendelték a 18 és 50-év közötti magyar és német férfiak behívását „háromnapos” helyreállítási munkára. A kárpátaljai magyarság súlyos tragédiája vette ezzel kezdetét. 1944. november 18.-át követően, egész Kárpátalja településeiről hosszú sorokban, gyalogosan hajtották a pusztulásra szánt férfiakat Szolyvára. Valamennyiüket a szolyvai városszélén létesített gyűjtőtáborba terelték. Az odavezető út volt számukra a szenvedések és megaláztatások kezdete, rá kellett döbbsenniük a szörnyű valóságra: a „mályenkij robot”-ra való

toborozás hazugság volt. A szolyvai táborban uralkodó iszonyú körülmények, az embertelen bánásmód, a dizentéria és a flektífusz járvány, már ott, sokuk sorsát megpecsételte. Rövid állomásoztatás után az alaposan megfogyatkozott férfiak csoportját fegyveres örök mellett, továbbra is gyalog, térdig érő hóban, éhen-szomjan, hiányos öltözékben kísérték a Kárpátok hágóin át. Onnan vasúton, marhavagonokba préselve vitték tovább őket, Szovjetunió haláltáboraiiba, immár hadifoglyokká nyilvánítva, hogy ott haljanak éhen rabszolgamunka közben vagy valamilyen járvány végezzen velük. Becslések szerint több mint 40 ezer kárpátaljai pusztult el. 1946-tól kezdve fokozatosan engedték haza az életben maradottakat, de az elhurcoltak legalább 70%-a nem látta viszont szülőföldjét. Csontjaik jeltelen sírokban porladnak Szolyvától a messzi Szibériáig. A néma hallgatás évtizedei következtek. A szovjet hatalom képviselői igyekeztek minden nyomot eltüntetni. Az érintett túlélőket pedig megfélemlítették, mélyen hallgatniuk kellett arról, ami velük történt. De nekünk emlékezni kell és nem felejteni! Tudnia kell minden magyarnak, ruszinak, németnek, minden jóakarátú embernek történelmünk tragikus eseményeiről, hogy ne történjenek meg ilyen tragédiák a jövőben. Még az 1993-ban kiadott visszaemlékezések könyvében is van

olyan túlélő, aki nem merte adni a nevét. Azért is szükségünk van az eltitkolt történetünk megismertetésére, hogy a mai magyarok emlékezetéből ne hulljanak ki: Verecke, Szolyva, Ungvár, Munkács, Huszt, Nagyvárad, Krasznohorka történelmi eseményeivel kapcsolatos ismeretek. Engedjenek meg egy személyes példát, amely az említett tapasztalataimat példázza. 1997-ben édesanyámat, aki Mátészalkán született és Budapesten élt 20-éves koráig. Visszahonosítási kérelmére a magyar Belügyminisztérium Főosztályából a következőket írták neki: „... mivel ön 1941-ben elhagyta az országot...(Ungvárra ment férjhez) elvesztette magyar állampolgárságát...” 1998-ban halt meg Nyíregyházán, mint hontalan.

Kedves Barátaim, tisztelt vendégek! Emlékeznünk kell! Helyettük is el kell mondanunk az igazságot! Megbízólevelünket tőlük kaptuk! Engedjék meg, hogy emlékezésünket édesapám, dr. Ortutay Elemér görög katolikus pap, 1990-ben a szolyvai emlékparkban elmondott imájából vett soraival zárjam: „Kérlek Atyám, higgyél nekünk, hogy mi hűen kitartottunk vallásunk, hitünk, magyarságunk mellett. Amikor imádkoztunk, a költő szavaiba kapaszkodtunk, mert sokszor már ima nem jutott eszünkbe, hogy „Te isteni égi fény, hassál át rácson, falakon!” Ámen. Nyugodjanak békében!

Mélységből a magasba Bizonyságtétel az elmúlt időkről Főtiszteletű Gulácsy Lajos református püspök úr visszaemlékezései

A Ruszin Világ magyar mellékletének mostani számában főtiszteletű Gulácsy Lajos emlékiratából azt a részt választottuk közlésre, amelyben a lágerlázadásról szól. Duliskovics Viktorral együtt végezték rabszolgamunkájukat. Keveset tudunk nagyrabecsült Viktor atya utolsó éveiről, óráiról. Rátaláltunk egy hiteles emlékezőre, jóbarátúra, köszönet érte! (Folytatás. I. rész augusztusi számban).

Lázadás a lágerben

Az első lázadás 1955. februárjában tört ki. Egy leningrádi egyetemistát az őrlő elölt a drótkerítés közelében, rögtön meghalt. Azt mondták, szökni akart. Ez a fiú a lágernek talán a legbecsületesebb, legengedelmesebb rabja volt. Nekem személyes jó barátom, evangéliumi hitű ember. Előtte való nap találkoztunk, összejártunk beszélgetni és imádkozni. Mindenki tudta, nem igaz, hogy szökni akart. De akkor miért lőtték agyon? A parancsnokság azt mondta, hogy az őrlő elvesztette az esztét, azért lőtt rá. De ha így van, akkor bárki ki van téve annak, hogy lelőjék. A rabok megtagadták a munkát. Ez így volt három napig. Senki nem ment ki dolgozni. Harmadik nap éjjel minden barakkot egyenként megtizedeltek, az embereket elvitték. Én is a megtizedeltek közé kerültem. A

politikai tiszt engem a többi rab szószólójának, képviselőjének tartott. Hatalmas katonai gépkocsikra rakták fel az éjszakai sötétségben több százunkat. Órákon keresztül utaztunk. Felkészültünk arra, hogy kivisznek a sivatagba és agyonlőnek bennünket. Az emberek az örület határán voltak. Rettenetes éjszaka volt. Így imádkoztam: „Uram, ha itt a vég, fogadj magadhoz!” Hajnal felé megállt a gépkocsi. Akkor láttuk, hogy a láger másik végén vagyunk (az egész környék lágerterület volt, egymástól mintegy 30-40 km-re. Egy-egy lágerben 5-1500 rab volt. Több helyen a férfi lágerek mellett, női lágerek is voltak. A nőket éppúgy hajtották munkára, mint a férfiakat). Különleges börtönbe kerültünk. Már akkor tudtuk, nem lőnek agyon. Az éjszakai kocsikázás csak a halál-félelem fokozását szolgálta. Ott, egy orvos jelenlétében, átadtak minket a börtönparancsnoknak. Az

orvosnak kellett jóváhagynia, hogy lehet-e szigorított börtönre ítélni a rabot. Ez volt a szovjet „humánus”. Természetesen, az orvos szerint, mindenki alkalmas volt a szigorított börtönre. Másnap a többiek kimentek a munkára, úgy tudták, hogy agyonlőttek bennünket. Ezalatt a rögtönítélő bíróság elítélte minket. Két-három hónap szigorított börtönt kaptunk. Én két hónapot töltöttem le... Mikor letelt a két hónap, melyet a megtizedelés után rám mértek, egy hónap múlva újból fellázkodtak a rabok. A lázadás elindítója az újonnan hozott rabok voltak, ugyanis törvényileg eltörölték a „politikai fogoly” megnevezést, tehát csak rabok voltak. Így behozták hozzánk 500 közönséges bűnözőt. Ők persze nem tűrték azt a szigorú fegyelmet és bánásmódot, mint mi, politikai rabok. A vasrácsokat a barakkok ablakáról letörték, a bezárt ajtókat kifeszítették. A mellettünk levő női zónát elválasztó falat is ledöntötték, mondván, nekik nem olyan az ítéletük, mint a politikai raboknak. Persze, a politikai foglyok is azt mondták, ha már egyenlők vagyunk, akkor a velünk való bánásmód, őrzésünk is más legyen. Így aztán mi is csatlakoztunk a lázadáshoz, mintegy 15000 politikai fogoly. Megírták a követeléseiket, s míg ezeket nem teljesítik, megtagadták a munkát. A parancsnokságnak nem volt joga dönteni, így a lázadás

ügye Moszkva elé került. Kértük, hogy vizsgálják felül az ítéleteket, mert azok törvénytelenek, hiszen nem vagyunk bűnözők. Így telt el negyvenkét nap. A lágeren kívül a katonaság fegyverben, belül a rabok és a maguk által készített eszközök: kő, vasbot, kötél, kések, sőt, valami robbanóeszközt is készítettek és rádióállomást hoztak létre, melyen keresztül nemzetközi segítséget kértek. Kitűzték a vörös kereszt zászlót, a vörös félholdat és a fekete zászlót a láger legmagasabb épületére. Többször volt megbeszélés a katonai parancsnok és a rabok által választott vezetőség között, de megegyezés nem történt, mert az ígéreteket nem akarták írásba adni. Negyvenkét nap után, egy szombat hajnalban 5000 fegyveres katona és három tank megtámadta az alvó barakkokat. Épületenként megszállták a lágert és aki ellenállt, lelőtték. Így végződött az ellenállás.

Egy fiatal görög katolikus pap barátomat a géppisztoly-sorozat derékban találta, rögtön meghalt, Duliskovics Viktornak hívták. Előtte való este még együtt voltunk, mert ő is munkácsi lakos volt. A lázadás felszámolása után a rabokat szigorított helyre vitték, a többiek pedig munkára mentek. Így ért véget ez a tragikus esemény, de nemcsak nálunk, hanem az egész országban...

„Együtt jobb”

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium Esélyegyenlőségi Főigazgatósága és a Kráter Műhely Egyesület 2008. november 8.-án, Pomázon, a Teleki-Wattay Kastélyban nagy sikerrel megrendezte a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek komplex művészeti bemutatóját. E színvonalas rendezvény kiemelt programjai voltak: A Teleki-Wattay Művészeti Iskola tanárainak és növendékeinek hangversenye, kerekasztal- beszélgetés a magyarországi nemzetiségi irodalmak helyzetéről, gálaműsor és a kortárs nemzeti- ségi képzőművészek kiállítása. A képzőművészeti

tárlatra meghívást kapott az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat elnöke is, Manajló András festő- művész. A programsorozat folyamatát neves személyiségek: politikusok, művészek, irodalmárok, tudósok vezették, kísérték. A megnyitót: Dr. Borovszky Tímea, esélyegyenlőségi főigazgató nyitotta meg, Vicsi László, Pomáz polgármestere köszöntötte a rendezvény résztvevőit, Turcsány Péter pedig, a Kráter Műhely Egyesület elnöke, a nemzetiségi kereszt- kötődések jelentőségéről szólt. A kiállítást Dr. Körösi Mária, egyetemi docens nyitotta meg.

A Konferencia résztvevői

Kiadja az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat.
Felelős kiadó: Manajló András (ORKÖ elnöke)

A szerkesztőbizottság:
Kisfalviné Ortutay Mária - szerkesztő;
Ádám Éva - szedő, szerkesztőségi titkár;

Nyomdai munkálatok: Atlantis Reklám- és Nyomdaipari Kft.

A szerkesztőség címe:
1147 Budapest, Gyarmat u. 85/b.
Tel./Fax: (06-1) 220-8005
E-mail: ruszinok@freemail.hu
http:// www.ruszinvilag.hu